ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 13

A Közös Agrárpolitika új eleme: a megreformált cukorrendtartás

KISS LEVENTE – VINCZE MÁRIA

A cukorpiac szabályozása kimaradt az EU agrárpolitikájának 1992. évi reformjából, valamint az Agenda 2000 reformcsomagból, és az 1994. évi Uruguayi Forduló megállapodás sem eredményezett lényeges változásokat.

A rendtartás 2006 júliusáig alapvetően a kezdeti elvek szerint működött, 2001-ben is csak kisebb módosítások történtek. Ahhoz, hogy a 2006-os cukorpiaci rendtartás reformjának lényegét és fontosságát megértsük, szükséges az európai uniós cukorágazat helyzetének felvázolása, valamint a cukor közös piaci szervezetének reform előtti állapotának ismertetése.

Az Európai Unió cukorágazata

Az EU-25 éves cukortermelése 17–20 millió tonna között ingadozik, ennek a mennyiségnek több mint felét Franciaország, Németország és Lengyelország állítja elő. Az Európai Unió cukortermelésének 98%-a répacukor, 2005-ben 126 millió tonna cukorrépát termeltek, 58 t/ha átlag terméshozammal.

Az EU-25-ben évente 16,1 millió finomított cukrot fogyasztanak, jórészt feldolgozott termékek formájában. Európában az átlag cukorfogyasztás 32 kg/fő/év, de országonként ez nagyon eltérő, például Belgiumban 48 kg /fő /év, ezzel szemben Olaszországban csupán 22 kg/fő/év.

Az Európai Unió kulcsfontosságú szereplő a cukor világpiacán, egyaránt vezető exportőr és importőr. Az Unióban a cukortermelés kvótákkal (A és B kvóta) volt szabályozva, de ez megengedett egy bizonyos túltermelést is. A „B" kvótán belül megtermelt felesleget exportálják az EU-n kívülre, és ezért export-visszatérítés jár. A kedvezményes kereskedelmi megállapodások keretében behozott nyerscukrot, finomítás után, ugyancsak jórészt exportálják, és ezért is export-visszatérítést biztosítanak. A kvótán kívül megtermelt cukrot – „C cukor – nem lehet az Unió piacán értékesíteni, csak a világpiacon, és ezért nem jár export-visszatérítés. Az EU évente átlagosan 5,2 millió tonna cukrot exportál, de ez a mennyiség évről évre változik, és ennek fő oka a megtermelt „C cukormennyiség változása. Az EU évek óta a saját cukorfogyasztásánál több cukrot állít elő, de ugyanakkor a vezető cukorimportőrök közé tartozik. A behozott cukrot kizárólag valamilyen kedvezményes kereskedelmi megállapodás keretében importálják, vámmentesen vagy csökkentett vámtarifával. Az Unió évente 1,8–1,9 millió tonna nyerscukrot importál afrikai és más

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 14

fejlődő országokból, amit a tagállamokban finomítanak. A nyerscukrot az EU intervenciós áron vásárolja fel, amely a világpiaci árnál kétszer-háromszor magasabb. A kedvezményes kereskedelmi megállapodások tulajdonképpen közvetett gazdasági segélyt jelentenek az exportáló országoknak.

Az Európai Unió cukorpiaci rendtartásának működése 2006. június 30-ig

Az Európai Unió közös cukorpiaci szabályozását 1968-ban vezették be. A cukorrendtartás keretében szabályozzák az izoglükóz termelését is, amely 1981-ben került a cukorral közös szabályozás alá, és 1994-ben bevették az inulint is a szabályozott édesítőszerek körébe. Az izoglükózt kukoricából állítják elő, és lendületes növekedése révén (főleg az USA-ban és Kelet-Ázsiában) jelentős piacokat hódított el a répa-, illetve nádcukortól, elsősorban az ipari felhasználók körében (üdítőital és szeszipar). Az inulint cikóriából állítják elő, viszonylag kis mennyiségben.

A rendtartást a következő célok érdekében alkották meg: a mezőgazdasági termelékenység növelése; a cukorrépa-termesztők foglalkoztatásának és megfelelő életszínvonalának a biztosítása; a belső piacok stabilizálása, kiegyensúlyozott ellátása; a fogyasztók számára a cukor elfogadható áron történő biztosítása.

A fenti célok megvalósításához rendkívül kifinomult piacszabályozást vezettek be, amely révén az EU cukorágazata igen magas fokú piaci védelmet élvezett, a belső piaci hatások alól is kivonták.

A cukorpiac szabályozása négy lényegesebb vonatkozásban különbözik a „normál" közösségi támogatási rendtartásoktól:

1. A gabonapiaci rendtartáshoz hasonlóan a cukor esetében is létezett az irányárak és intervenciós árak rendszere, de az intervenciós felvásárlás nem az előállított alapanyagra (cukorrépa), hanem a feldolgozott termékre vonatkozik;

2. A biztosított értékesítési- és árgarancia termelési kvótákra korlátozott;

3. A cukor termékpálya esetében a termelési többlet elhelyezése miatt jelentkező költségek jelentős részét a termelők állják, azaz a termékpálya szereplői megtérítik – a termelési illetékeken keresztül – a rendtartás költségeit az EU költségvetése számára;

4. A Közösség piacára jelentős mennyiségű, de importkvótához kötött, harmadik országból származó cukor bejutása garantált, elsősorban a fejlődő országokból.

A támogatási rendszer fő mechanizmusait képezi a kvótarendszer, az intervenciós felvásárlás, a piacvédelem a harmadik országból származó importtal szemben és az exportvisszatérítés a közösség kvótán belül megtermelt cukortöbbletének a világpiacon való értékesítése érdekében;

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 15

A cukor esetében igen ritka a tényleges intervenciós felvásárlás (utoljára az 1980-as években kellett alkalmazni). A piacszabályozás főképp az import ellenőrzésén és az exportrendszer jó működtetésén alapszik. Meglehetősen stabil az EU cukorpiaci árszintje, mintegy 5–10%-kal haladja meg az érvényes intervenciós árat.

A termelési kvótát, amely fehér cukorban, illetve szárazanyag izoglükózban és inulin szirupban van meghatározva, tagállamokra állapítják meg, és ezek a kvóták a tagállamok tulajdonát képezik. A cukoripari társaságok között a szakminisztérium osztja szét – az előző év(ek) tényleges termeltetési és szállítási szerződései alapján – a feldolgozók és répatermelők szakmai szövetségei megegyezésével. A kvóta nem képezheti adás-vétel tárgyát sem vállalatok, sem pedig tagországok között. A vállalati egyesülések vagy gyárfelvásárlások esetén a termelési kvóta is „mozog", a vonatkozó uniós jogszabályok szerint. Ugyanakkor a tagállamok között még vállalati fúziók vagy gyárvásárlások esetén sem lehetséges a kvóták mozgása. A termelési volument szigorúan ellenőrzik, de a kereskedelem elé nem gördítenek akadályt. Ez azt jelenti, hogy a kvótán belül termelt cukrot az EU bármely tagállamában lehet értékesíteni, korlátozás nélkül.

A cukorpiaci rendtartáshoz tartozó termékekre különböző termelési kvótát állapítanak meg: az „A" kvóta a belföldi fogyasztás alapján meghatározott mennyiség, a „B" kvóta a termelésingadozást ellentételező biztonsági tényező, ezek együttesen adják a „maximális kvótát". A „B" kvóta aránya általában 20–25%-a a maximális kvótának, de néhány később csatlakozott tagország esetében általános tendencia a 10%-os arány. A maximális kvóta feletti termelés az úgynevezett „C termelés, amely nem kerülhet az EU belső piacára, és exportálni kell. A „C cukrot viszonylag alacsony világpiaci áron lehet értékesíteni, azaz exportálni kell, és ezt igazolni is szükséges a nemzeti intervenciós hivatal és Brüsszel számára. Amennyiben erre nem kerül sor, magas büntetést rónak ki.

Az eltérő kvóták lényege, hogy az értékesítési- és árgarancia csak a maximális kvótán belül megtermelt cukorra érvényes, a „C termelésre nem. Az „A" és „B" kvótát pedig az különbözteti meg, hogy eltérő mértékű befizetési kötelezettség (termelési illeték) terheli az előállítót. Hangsúlyozzuk, hogy az EU cukorrépára nem állapít meg termelési kvótákat, viszont az izoglükózra és inulin szirupra szintén „A" és „B" termelési kvótákat határoznak meg.

A termelési kvóta meghatározása alapvető kérdés, tekintettel arra, hogy az Európai Bizottság ritkán módosítja egy tagállam termelési kvótáját. Az EU-ban nincs egyértelmű és kizárólagos módszer az újonnan csatlakozó országok kvótájának a meghatározására. A legutóbbi csatlakozási tárgyalások során azt a gyakorlatot követte a Bizottság, hogy a csatlakozási kérelem benyújtását megelőző öt év termelési adatait vették alapul. A legalacsonyabb és legmagasabb termelést produkáló éveket figyelmen kívül hagyják, és a maradék három

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 16

év alapján, továbbá az alaposan ellenőrzött fogyasztási és kereskedelmi adatok alapján határozzák meg az új tagállam „A” és „B” termelési kvótáját.

Az Európai Unió által a termelők és feldolgozók részére szavatolt értékesítési- és árgarancia csak a maximális kvótán belül megtermelt cukorra, illetve az ehhez szükséges cukorrépára érvényes.

Az intervenciós árat szabvány minőségű fehércukorra határozzák meg. Egy tonna szabvány minőségű fehércukor intervenciós ára 2001/2002 és 2005/2006 között a korábbi évekkel megegyezően 631,9 euró/t volt. Ez gyakorlatilag a lehetséges piaci ár minimuma is egyben. A rendtartás kifinomult működésének köszönhetően rendkívül ritkán került sor tényleges intervenciós felvásárlásra az Európai Unióban. A fehércukor intervenciós ára mellett a nyerscukorra is meghatároznak intervenciós árat, melynek jelentősége a preferenciális kereskedelmi megállapodások keretében importált nyerscukor vonatkozásában van. A nyerscukor intervenciós ára az elmúlt öt évben 523,7 euró/t volt. Ez az Európai Unió teljes területén azonos, nincsenek helyi prémiumok.

Annak érdekében, hogy a feldolgozók számára a cukor intervenciós ára által biztosított garanciák előnyeiben a répatermesztők is részesüljenek, a cukorrépára is meghatároznak bizonyos árakat. Ezeket az árakat a 16% cukortartalmú és kvótán belüli cukor előállításához felvásárolt szabvány cukorrépára határozzák meg. A cukorrépa alapárat a fehércukor intervenciós ára függvényében állapítják meg, figyelembe véve a feldolgozási költségeket; a répából nyert cukor mennyiségét; a répafeldolgozók melaszértékesítéseiről szóló számlákat; a répa szállítási költségeit a feldolgozókhoz. A cukorrépa alapára a 2001/2002 és 2005/2006 gazdasági évek közötti időszakra 47,67 euró/t volt. Ez azonban még nem a répatermesztő számára ténylegesen kifizetett ár, mert ebből levonják a termelési illetéket, a melasz árát stb. Az „A” és „B” cukorrépára eltérő minimális árat határoznak meg, melynek mértéke az „A” répa esetében 46,72 euró/t, a „B” répáé 32,42 euró/t volt. A „B” répa esetében azonban a minimum ár tovább csökkenhet, ha a Bizottság magasabb termelési illetéket határoz meg. Az utóbbi években a Bizottság 28,84 euró/t minimális árat határozott meg. A termelő árbevétele elsősorban az „A” és „B” répa arányától, amely általában megegyezik a tagállam részére megállapított „A” és „B” cukor kvóta arányával, továbbá a megtermelt „C” répa átvételi árától függ.

Az uniós jogszabályok szerint egy tonna 16% cukortartalmú cukorrépából, 3%-os gyártási veszteség mellett, 130 kg fehércukrot lehet nyerni. A gyakorlatban a gyártási veszteség aránya gyáranként különbözik, a leghatékonyabb gyárak 145 kg fehércukrot is kinyernek egy tonna szabványminőségű répából.

Az izoglükóz és inulin esetében nem határoznak meg semmilyen intézményes árat, és

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 17

intervenciós kötelezettség sem terheli az Európai Uniót.

A maximális kvótán belül megtermelt cukor exportja után export visszatérítés jár. Ezt az illetékből fizetik. Az illeték mértéke az „A" cukor esetében a fehércukor intervenciós árának 2%-a, ezt nevezik alapilletéknek. A „B" cukor esetében a termelési illeték mértéke változó aszerint, hogy mennyi forrásra van szükség az exportálható többlettermelés világpiaci elhelyezése érdekében. A cukorra kivetett illeték egy részét a termesztők, másik részét pedig a cukoripar fizeti ki. Az illetéket a gyár vonja le a termelőktől átvett répa árából.

Annak érdekében, hogy a feldolgozók a számukra nyújtott kedvezmények egy részét továbbadják a termelőknek, részletes szabályozásra van szükség a termeltetési szerződések keretében. Ehhez minden tagországban szükség van egy úgynevezett Szakmaközi Egyezményre, amely a cukorfeldolgozók és a répatermesztők elismert szakmai érdekképviseleti szervezetei között jön létre. Általában több évre írják alá, és ötévente felülvizsgálják. A Szakmaközi Egyezmény előírja a szabványminőségtől eltérő répára fizetendő prémiumok és levonások pontos mértékét. Szükséges továbbá a cukorrépa-átvételi pontok meghatározása is. A szállítási szerződéseket úgy kell megkötni, hogy a begyűjtési központoktól történő elszállítás a gyárat terhelje. Általában a Szakmaközi Egyezmények határozzák meg azt is, hogy milyen feltételekkel juthat valaki szállítási szerződéshez, azaz répatermesztési joghoz. Természetesen bárki szabadon termeszthet répát, amennyiben viszont egyik gyárral sem tud szerződést kötni, nem tudja értékesíteni a megtermelt répát.

Azért, hogy az Unió vegyipara képes legyen a biotechnológiára alapozott új termékek kifejlesztésére, 1986-tól bevezették a termelési visszatérítés rendszerét. Ez a rendszer segíti a vegyipari vállalkozásokat, hogy a fermentációs nyersanyagokhoz (cukor és keményítő) a világpiacihoz közeli áron jussanak hozzá.

Általánosságban elmondható, hogy tekintettel a több évtizedes jól működő szabályozásra, valamint a cukorrépa magas jövedelmezőségi szintjére, a legtöbb tagállamban stabil a répatermesztők köre és a megművelt területek nagysága is. A jól felszerelt és nagy szaktudású termelői bázis képezi az alapját a kiemelkedő termelési eredményeknek.

A cukorkereskedelem is sajátos az EU-ban. Az importálásához, illetve exportálásához hatósági engedélyre van szükség, amelyet az intervenciós hivatal vagy a vámhatóság ad ki. Ez többféle cukoripari termékre is vonatkozik, ugyanakkor a cukortartalmú feldolgozott termékekre nincs szükség engedélyeztetésre. Ez elsősorban monitoring célokat szolgál, nem pedig az áruforgalom adminisztratív módon történő korlátozását. Az EU-ban, a kedvezményes elbírálás alá eső nyerscukron kívül, gyakorlatilag nem érkezik import cukor. Ennek oka az igen magas vámvédelem, amely két részből áll. Egyrészt egy fix összegű vámból, amely 419 euró/t volt 2006-ig, valamint a világpiaci ár alakulásától függő pótvámtól.

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 18

A cukorrendtartás 1968-ban történő bevezetése óta az Európai Unió nettó importőrből a világ egyik legjelentősebb cukorexportőrévé vált. Az elmúlt időszakban az EU 4,1–5,9 millió tonna cukrot exportált évente. Ebből 2,5–2,9 millió tonna cukrot exportált támogatott formában. További 800 ezer tonna cukor feldolgozott termékek formájában került kivitelre.

Az Európai Unió ezen a mechanizmuson keresztül védi leginkább a belső piaci árait, mivel visszatérítést nyújt a kvótán belüli és termelési többletnek minősített cukor exportjára. A támogatást a pályázati rendszer biztosítja. Pályázni csak fehércukor-exportra lehet. A minimális mennyiség, amelynél export-visszatérítésre pályázni lehet, 250 tonna, valamint ennek egész többszöröse.

Tény, hogy az EU tagországokban egy rendkívül magas, a világpiaci árnál háromszor magasabb árszint van, és jelentős a túltermelés.

A cukorpiaci rendtartás változtatásának szükségessége

Az 1994-ben megkötött GATT Egyezményben az Európai Unió vállalta, hogy 1995–2001 között fokozatosan csökkenti az exporttámogatásban részesülő cukor mennyiségét, a támogatásra fordított összeget, valamint a belső támogatást, és fokozottabban megnyitja piacait. Ezeket a kötelezettségeket az EU-15-nek sikerült teljesítenie, de a 2004-es bővítéssel a kínálati egyensúly komoly veszélybe került. Már 2000-től kvótacsökkentési mechanizmus lépett életbe, de a stabil fogyasztás és a kvótákkal szabályozott import mellett az évről évre csak kismértékben változó termelés számára már régóta az export jelentette a mentőövet, ez biztosította az Unió belső piaci egyensúlyát. A keleti bővülés, valamint a WTO keretében folyó Doha Forduló, amely az agrárpiacok további liberalizálását célozza meg, új kihívásokat jelentenek a közöspiaci cukorrendtartás számára: nő a belső kínálat, tehát csökkenteni kell az intervenciós árakat; az export, különösen a támogatott export lehetőség beszűkül, a preferenciális import jelentős mértékű növekedése várható. A rendszert belső támadások is érik. Maga a Bizottság, a nemzeti hatóságok, az OECD, a cukrot felhasználó iparágak és a fogyasztói szervezetek egyaránt a verseny hiányát, valamint a cukortermelőknek biztosított magas garantált árrést nevezik meg fő problémákként. A verseny hiánya számos kedvezőtlen közvetlen hatással is jár, így a termelési kvóták meggátolják a leghatékonyabb termelők fejlődését, korlátozzák a versenyző termékek termelését, akadályozzák az új termelők belépését, és elősegítik a koncentrációt. A termelés nemzeti kvótákkal történő bürokratikus felosztása kedvez a nemzeti piacok felosztásának. A magasan tartott intervenciós ár akadályozza a versenyképes árak kialakulását, a harmadik országokra vonatkozó szabályok pedig védik a Közösség piacát a külső versennyel szemben.

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 19

A reform irányelvei világosak: a reformnak elő kell segítenie a szektor szerkezetváltását és versenyképességének növelését, biztosítania kell a hosszú távú egyensúlyt, igazodnia kell a fenntartható fejlődés stratégiájához. Ez alacsonyabb belső támogatással, alacsonyabb exporttámogatással (vagy anélkül) és csökkenő protekcionizmus melletti cukortermeléssel érhető el. A 2001. május 22-én elfogadott reformlépés egy olyan kompromisszum eredménye volt, amely némi változást tartalmazott ugyan, de a rendtartás legfőbb mechanizmusait (kvótarendszer, árgaranciák, stb.) változatlanul fenntartotta egészen 2006. június 30-ig. A cukorreform már nem volt tovább elodázható.

Az Európai Unió cukorpiaci rendtartásának működése 2006. július 1-től

A Közös Agrár Politika (KAP) átfogó reformja 2003 nyarán kezdődött. Ekkor döntöttek az agrárminiszterek néhány termékcsoport, így a gabona, a marhahús, a tej és az olajos magvak piaci rendtartásának reformjáról, és ekkor határozták el az egységes farmtámogatási rendszer bevezetését. 2004 tavaszán további négy termék – a dohány, a komló, a gyapot és az olívaolaj – piaci szabályozórendszerének a változtatásáról döntöttek. A cukor közös piaci szabályozásának reformjáról 2004 nyarán indultak meg a tárgyalások, és 2006 elején jelent meg a Tanács 2006/318-as (EK) rendelete a cukorágazat piacának közös szervezéséről.

Figyelembe véve a gazdálkodók jövedelmét, a fogyasztók érdekeit és feldolgozóipar helyzetét, a reformnak meg kell erősítenie az EU cukoriparának versenyképességét, javítania kell piaci irányultságát, ugyanakkor az EU nemzetközi kötelezettségvállalásaival összhangban álló, fenntartható piaci egyensúlyt kell teremtenie. A Bizottság alaposan tanulmányozta a cukorpiacot, és a lehető legtöbb érdekelttel konzultált. Hatásvizsgálatai világosan kimutatták, hogy a helyzet változatlanul nem tartható fenn. A reform nélkül drasztikusan csökkenteni kellett volna a kvóták nagyságát, ami a leginkább versenyképes termelőket érintette volna a legkedvezőtlenebbül.

Az új cukorrendtartás főbb jellegzetességei, a rendtartásban alkalmazott piacszabályozási eszközök formailag nem változtak lényegesen. Maradt a piacvédelem a harmadik országból származó importtal szemben, az export-visszatérítés a feleslegnek a világpiacon való értékesítésére és a kvótarendszer.

Az új rendelet értelmében viszont megszűnik az intervenciós ár, és ehelyett egy referenciaár lesz meghatározva. Ezeket a referenciaárakat a standard minőségű fehér- és nyerscukorra kell alkalmazni.

A fehércukor esetében a referenciaár a következő csökkenő trendet mutatja: a 2006/2007. és 2007/2008. gazdasági évben 631,9 euró/t; a 2008/2009. gazdasági évben

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 20

541,5 euró/t; és a 2009/2010. gazdasági évtől 404,4 euró/t.

A nyerscukorra meghatározott referenciaár a következőképpen változik:

– a 2006/2007. és 2007/2008. gazdasági évben 496,8 euró/t;

– a 2008/2009. gazdasági évben 448,8 euró/t és

– a 2009/2010. gazdasági évtől 335,2 euró/t.

A fehér cukor és a nyerscukor referencia ára is 2006/2007-es gazdasági évtől négy év alatt 36%-kal fog csökkeni. Hasonlóképpen csökkenni fog a cukorkvótán belül termelt cukor előállításához szükséges cukorrépa minimálára is:

– a 2006/2007. gazdasági évre 32,86 euró/t;

– a 2007/2008. gazdasági évre 29,78 euró/t;

– a 2008/2009. gazdasági évre 27,83 euró/t;

– a 2009/2010. gazdasági évtől 26,29 euró/t fizetnek. Ez a minimálár standard minőségű cukorrépára érvényes.

Annak érdekében, hogy a feldolgozók a számukra nyújtott kedvezményeket megosszák a termelőkkel, részletes szabályozásra van szükség a termeltetési szerződések keretében.

Lényeges új elem a kvótarendszer megváltoztatása. Az új rendszabály szerint az „A" és „B" kvótákat egyetlen kvótába vonják össze. A kvótákat a tagállamok kapják és szétosztják a területükön letelepedett cukorgyártók között. A 2006/2007. gazdasági évben kiosztott kvóta minden vállalkozás esetében megegyezik a vállalkozásnak a 2005/2006. évben kiosztott A és B kvóták összegével. Ha egy vállalkozás több üzemmel rendelkezik, akkor a kvóta üzemek közötti szétosztásánál figyelembe kell venni a cukorrépa-termelők érdekeit. A termelési kvóták nem átruházhatók, csak a termelési kapacitásokkal együtt és a répatermelők érdekeinek figyelembevételével.

A tagállamok egy kiegészítő cukorkvóta keretet is kapnak. Ezt a kiegészítő cukorkvótát a tagállam a területén letelepedett cukorgyártók által benyújtott kérelmek alapján osztja ki. A kiegészítő kvótákat 2007. szeptember 30-ig kell kérelmezni. A vállalkozások minden megkapott tonna kiegészítő cukorkvóta után egy egyszeri 730 euró/t díjat fizetnek.

A vegyipar és a gyógyszeripar számára termelt cukor, valamint a bioetanol előállítására szánt cukor nem képezi részét a termelési kvótáknak.

Új eleme a reformnak a termelési díj. A 2007/2008. gazdasági évtől minden cukrot, inulinszirupot és izoglükózt gyártó cég a számára kiosztott kvótára termelési díjat kell fizessen. Ez a termelési díj 12 euró/t a kvótacukor és a kvóta-inulinszirup, és 6 euró/t a kvóta-izoglükóz esetében. Az inulinszirup- és cukortermelők megkövetelhetik, hogy a termelési díj maximum 50%-át a termelők fizessék.

Támogatáshoz csak az elismert gazdasági szereplők juthatnak. Kérelem alapján min-

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 21

den tagállam a területén működő cukor-, inulin-, izoglükóz-termelőket és azokat a vállalkozásokat, amelyek ezek termékeit használják mint ipari cukrot, elismertnek nyilváníthatja. Ahhoz, hogy egy cég az elismert minősítést megkapja, bizonyos feltételeket kell teljesítsen, így például hogy igazolja gyártási kapacitásait, szolgáltassa a tagállam által igényelt információkat, alávesse magát a tagállam ellenőrzéseinek stb.

Az intervenciós felvásárlási rendszer a 2009/2010. gazdasági évig fog működni. Ebben az időszakban az intervenciós hivatalok felvásárolják a részükre felajánlott cukormennyiségeket, de évente maximum 600 000 tonnát, fehércukorban kifejezve. Az intervenciós hivatalok a számukra felkínált, kvótán belül termelt cukrot a felkínálás évét követő gazdasági év referenciaárának 80%-án vásárolják fel. Ha a cukor minősége eltér a szabványminőségtől, akkor árát ennek függvényében kell emelni vagy csökkenteni. A 2010/2011. gazdasági évtől az intervenciós felvásárlás megszűnik, helyette az intervenciós hivatalok magántárolási támogatást nyújthatnak a kvótával rendelkező vállalkozásoknak, ha a közösségi átlagár egy reprezentatív időszak alatt a referenciaárnál kisebb, és nincs kilátás a növekedésére.

Ahhoz, hogy a piaci egyensúlyt a referenciaárhoz közeli árszinten lehessen tartani, a kvótacukor, kvóta-inulinszirup és kvóta-izoglükóz egy bizonyos százalékát ki lehet vonni a piacról a következő gazdasági év kezdetéig. A kivont cukormennyiségeket minden gyártó saját költségén kell tárolja. Ezt a kivont mennyiséget olyan többlettermelésnek lehet nyilvánítani, amit ipari cukorrá, ipari inulinsziruppá vagy ipari izoglükózzá lehet alakítani, vagy ideiglenes kvótába tartozó termelésnek lehet tekinteni, és egy részét lehet exportálni, vagy ha év közben a közösségi cukorpiacon nem megfelelő az ellátás, akkor ennek a kivont mennyiségnek egy részét a piacra lehet bocsátani

Az új rendszabály sem nyitja meg az EU piacát a harmadik országokból származó termékek előtt. Minden harmadik országból származó importra közös vámtarifában szereplő importvám tételeket kell alkalmazni. Ezen kívül, a piaci zavarok elkerülése érdekében, kiegészítő vámot lehet kivetni a termékekre. Tehát az EU piacára továbbra is csak a kedvezményes kereskedelmi megállapodások alapján importálható cukor.

Mivel az új rendtartás életbelépése után is a közösségi cukorpiaci árak magasabbak lesznek, mint a világpiaci árak, a cukor, izoglükóz és inulinszirup többlet, a világpiacon való értékesítés érdekében, az export-visszatérítések rendszerét továbbra is fogják alkalmazni. Export-visszatérítést kérelem alapján nyújt az Unió.

Ezt a visszatérítést feldolgozatlan cukorra, izoglükózra, inulinszirupra stb. lehet kérelmezni, de ezen termékek feldolgozott formában történő exportja után is lehet igényelni visszatérítést, a végtermék cukortartalma vagy előállítása során felhasznált cukormennyi-

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 22

ség arányában. Az exportált feldolgozatlan cukor, izoglükóz, inulinszirup után igényelt export-visszatérítés kérelmezésekor a kiviteli engedélyt is be kell mutatni.

A reform új eleme a 2006/2007. gazdasági évtől kezdődően létrejövő „Ideiglenes Szerkezetátalakítási Alap", amely 2007. január 1-jétől az Európai Mezőgazdasági Alap részét fogja képezni. Ebből az alapból azok a cukor-, inulinszirup- és izoglükózgyártók fognak támogatást kapni, akik lemondanak a 2006/2007. gazdasági év elején számukra kiosztott kvóták egy részéről vagy a teljes kvótájukról a 2009/2010. gazdasági évig.

A szerkezetváltási támogatásnak három fő célja van: először is hogy a kevésbé versenyképes termelők esetében támogassa az ágazat elhagyását; másodszor hogy segítsen megbirkózni a cukorgyárak bezárásának társadalmi és környezeti hatásaival (szociális ellátás, átképzés, a gyárterület megfelelő környezeti állapotának helyreállítása); harmadszor hogy anyagilag támogassa a leginkább érintett területeken új üzleti tevékenységek kialakulását az európai uniós Strukturális és Vidékfejlesztési Alapokkal összhangban. Annak függvényében, hogy a kvótájáról lemondó termelő milyen mértékben szereli le a termelőkapacitásait, a szerkezet-átalakítási támogatásnak a lemondott kvóta egy tonnája utáni összege a következőképpen alakul:

a) ha a termelő lemond a termelési kvótája egy részéről és teljesen leszereli az érintett üzemek termelőkapacitásait:

– 730 euró a 2006/2007-es és 2007/2008-as gazdasági évre;

– 625,00 euró a 2008/2009-es gazdasági évre,

– 520,00 euró a 2009/2010-es gazdasági évre.

b) ha a termelő lemond a termelési kvótája egy részéről és részben szereli le az érintett üzemek termelőkapacitásait:

– 547,50 euró a 2006/2007-es és 2007/2008-as gazdasági évre,

– 468,75 euró a 2008/2009-es gazdasági évre,

– 390,00 euró a 2009/2010-es gazdasági évre.

c) ha a termelő lemond a termelési kvótája egy részéről és nem szereli le az érintett üzemek termelőkapacitásait:

– 255,50 euró a 2006/2007-es és 2007/2008-as gazdasági évre,

– 218,75 euró a 2008/2009-es gazdasági évre,

– 182,00 euró a 2009/2010-es gazdasági évre.

A megkapott támogatásoknak legalább 10%-át a kvótájukról lemondott üzemekbe cukorrépát, kukoricát, cikóriát beszállító termelőknek vagy az üzemeket gépekkel ellátó beszállítóknak kell átadni.

A szerkezetváltási támogatás mellett a tagállamok diverzifikációs támogatást is nyújt-

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 23

hatnak. Ennek érdekében a tagállamok nemzeti szerkezetátalakítási programokat hoznak létre, amelyekben meghatározzák, hogy milyen diverzifikációs intézkedéseket kell tenni az érintett régiókban, és erről tájékoztatják a Bizottságot. A diverzifikációs támogatás mértéke 109,5 euró/t a 2006/2007-es és 2007/2008-as gazdasági évben, 93,8 euró/t a 2008/2009-es gazdasági évben, illetve 78 euró/t a 2009/2010-es gazdasági évben a lemondott cukorkvóta tonnájára.

Az egy tagállam részére rendelkezésre álló diverzifikációs támogatások összege növelhető 50%-kal, ha a lemondott kvóták nagysága a tagállamnak kiosztott nemzeti kvóta 50–75%-a között van. A támogatások további 25%-kal növelhetők, ha a lemondott kvóta nagysága meghaladja a nemzeti kvóta 75%-át, de nem éri el a 100%-ot. Ha a tagállam teljesen lemond a termelési kvótájáról, akkor a diverzifikációs támogatás megduplázódik. A tagállamok saját maguk döntik el, hogy a támogatásnöveléseket az érintett térségben a diverzifikációs intézkedésekre fordítják és/vagy a cukorrépa- és cikóriatermelőknek osztják ki.

Kizárólag cukorfinomítással foglalkozó üzemek a 2006–2010-es időszakban összesen 150 millió euró nagyságú átmeneti támogatást kaphatnak, a cukoripar szerkezet-átalakulásához való alkalmazkodás címén. Ezt a támogatást a tágállam által jóváhagyott üzleti terv alapján kapják meg.

A fennebb említett támogatásokat a szerkezet-átalakítási alapból fedezik a 2006-2010-es időszakban, az alapban rendelkezésre álló keretek mértékében. Az alap bevételét az ideiglenes szerkezet-átalakítási összeg képezi, amelyet a kvótával rendelkező termelők fizetnek a 2006–2009-es időszakban. Az ideiglenes szerkezet-átalakítási összeg a cukor- és inulinszirup-termelők számára: 126,4 euró/t a 2006/2007-es évben, 173,8 euró/t a 2007/2008-as évben és 113,3 euró/t a 2008/2009-es évben. Az izoglükóztermelők ezeknek az összegeknek csak felét fizetik. Ezeket az összegeket nem kell fizetni a lemondott kvóták után.

A jelenlegi cukorreform árcsökkentése mind a túltermelést, mind a piaci torzítást csökkenti. Ugyanakkor viszont kedvezőtlenül érinti a kevésbé fejlett országok exportőreit.

Előre jelezhető, hogy amint az import és a termelés szintje stabilizálódik, a termelési kvótákat eltörlik.

A romániai cukortermelés helyzete és a reform kihatása

Romániában a cukorpiac szabályozása jelenleg a nemzeti agrárpolitika részét képezi. Románia tradicionálisan cukorimportőr, cukorszükségleteit csak kis részben fedezi a belföldön termelt cukorrépa feldolgozásából nyert cukorral, nagyobb részt importált nyerscukor-finomításából nyert cukorral, illetve behozott cukorral elégíti ki a belső fogyasztást,

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 24

ami 1995 után nem érte el a 25 kg/fő/év szintet.

1980 és 1990 között Romániában kb. 250 000 ha területen 4500–5500 ezer tonna cukorrépát termesztettek, és a cukortermelés meghaladta az 550 ezer tonnát, míg 2004-ben 18,8 ezer hektáron 550 ezer tonna cukorrépa termett és az összcukortermelés is 450 ezer tonna körüli volt, ebből csupán 50 ezer cukorrépából.

Romániában a Cukorrépa-termelők és Cukorgyártók Szakmaközi Szervezete (Organizația Interprofesională Națională a „Zahărul" din România) 2002-ben alakult meg. A cukorrépát a termelők Romániában is a feldolgozó üzemekkel előre megkötött szerződések alapján termelik. A cukorgyárak olyan magántermelőkkel kötnek répaszállítási szerződést, akik legalább 0,3 ha nagyságú területen termesztenek cukorrépát, a mezőgazdasági üzemek esetében a terület nagysága elérheti a 200–300 hektárt is.

A cukorgyárak biztosítják a termelő számára a répamagot, a betegségek és kártevők elleni szükséges vegyszereket, a műtrágyát és a terület megmunkálásához szükséges gépeket. Ezek árát utólag levonják a beszállított cukorrépa árából. A cukorgyárak ugyanakkor előírják és felülvigyázzák a termelési technológiát.

A román állam 2002-től jelentős támogatásokat nyújtott a cukorrépa-termelőknek, így például 2004-ben és 2005-ben minden beszállított tonna cukorrépa után 500 000 ROL támogatást kapott a termelő.

Románia a cukorrépából nyert cukorral szükségleteinek alig 10–12%-át tudja fedezni, így Kubából és Brazíliából származó nyerscukrot finomítanak 400 ezer tonna nagyságrendben.

Románia az európai uniós csatlakozási tárgyalások során 109 164 tonnás cukorkvótát kapott. Ez azt jelenti, hogy 109 164 t cukrot állíthat elő cukorrépából, amire vonatkozik a garantált referenciaár. Emellett még van egy 329 636 tonnás nyerscukor-finomítási kvótája, vagyis ez az a cukormennyiség, amit előállíthat importált nyerscukorból.

Romániának a cukorfogyasztása 500 000 tonna körüli évente, tehát legalább 60 000 tonna fehércukrot importból kell fedeznie.

Romániának a cukorkvótán kívül meghatároztak egy 9981 tonnás izoglükóz kvótát. Ennek a mennyiségű izoglükóznak az előállításához kb. 20 000 tonna kukoricára lesz szükség.

Románia cukorrépa-feldolgozó és nyerscukor-finomító kapacitásai nagyobbak, mint ami a kvótákhoz szükséges, így elképzelhető, hogy a gyengébben teljesítő gyárak a csatlakozás után bezárnak. Egyelőre még a cukorkvótát nem osztották le a vállalkozások szintjére.

A jelenlegi helyzetben a cukorrépa-termelés jövedelmező a gazdálkodók számára, és még a csökkentett cukor, illetve a cukorrépaárak mellett is az lehet a jövőben is.

Romániában a cukorrépa-feldolgozó üzemek jelenleg kb. 4000 munkást foglalkoztat-

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 25

nak. Ha a répatermesztés növekedne, akkor ezek az üzemek hatékonyabban használhatnák feldolgozó kapacitásukat, és ez maga után vonná a foglalkoztatott munkaerő számának és a jövedelmeknek a növekedését. Ez azért is lenne fontos, mert a feldolgozóüzemek nagy része olyan térségekben vannak, ahol magas a munkanélküliek aránya.

A 2004-es évben kb. 120 000-re tehető azoknak a családoknak a száma, akik cukorrépa-termesztéssel foglalkoztak Romániában. Az EU szintjén kimutatott tény, hogy a cukorrépát is termesztő gazdaságoknak van a legmagasabb jövedelmezőségi szintje a növénytermesztő farmok körében.

A cukorrépa és cukortermelés növekedésének a kapcsolódó iparágakban is munkahelyteremtő és jövedelemnövelő hatása lenne. Az 1,16 millió tonna répa és 300 000 tonna nyerscukor szállítása 10 millió eurós forgalmat jelentene a szállítóiparnak is. A vetőmag, műtrágya, gyomirtó és rovarirtó szerek forgalmazóinak és gyártóinak 20 millió eurós forgalmat és a munkahelyek számának a növekedését jelentené. Jövedelemnövekedést eredményezne még a csomagolóiparban (műanyagzsákok, papírtasakok), mezőgazdaságigép-gyártó és -karbantartó vállalatoknak, öntözőberendezéseket forgalmazó vagy ilyen szolgáltatást nyújtó cégeknek stb.

Románia számára fontos volna a cukorrépa-termesztés újbóli kiterjesztése, a tárgyalások során elért cukorkvóta teljes mértékű kihasználása, mert ellenkező esetben az ország elveszítheti fel nem használt kvótáját. Kérdés, hogy mennyire sikerül érdekeltté tenni a termelőket, hogy ezzel a munkaigényes és költségigényes kultúrával foglalkozzanak.

Irodalomjegyzék

***, COUNCIL REGULATION (EC) No 318/2006 of 20 February 2006 on the common organisation of the markets in the sugar sector

***, COUNCIL REGULATION (EC) No 319/2006 of 20 February 2006 amending Regulation (EC) No 1782/2003 establishing common rules for direct support schemes under the common agricultural policy and establishing certain support schemes for farmers

***, COUNCIL REGULATION (EC) No 320/2006 of 20 February 2006 establishing a temporary scheme for the restructuring of the sugar industry in the Community and amending Regulation (EC) No 1290/2005 on the financing of the common agricultural policy

***, COMMISSION REGULATION (EC) No 218/2006 of 8 February 2006 amending Regulation (EC) No 1262/2001 laying down detailed rules for implementing Council Regulation (EC) No 1260/2001 as regards the buying in and sale of sugar by intervention agencies

Kiss Levente Zsolt, 2006, *A cukor rendtartás reformja az Európai Unióban*, „A Régió és Vidékfejlesztés Gazdaságtana és Fejlesztési Politikái" Mesterkurzus, Magiszteri Disszertáció